

V. Türk*(Istanbul, Turkiya)*

Türkiye’de Nevâyî araştırmaları

Özet

Uzun bir geçmişe ve büyük bir birikime sahip olan Türkler doğal olarak pek çok kültür adamı, şair, yazar ve bilgin yetiştirdi. Sekizinci yüzyıldan itibaren bir yazı dili olarak izlediğimiz Türk dili, yüzlerce sanatçının kalemıyla işlenip gelişti ve güçlü bir gelenek oluşturarak farklı coğrafyalarda sürekli yeni sanatçılar yetiştirdi. Köktürk ve Uygur döneminin ardından gelen din değişikliği topluma yeni bir heyecan verdi ve Balasagunlu Yusuf, Kaşgarlı Mahmut, Yükneki Ahmet, Yesili Hoca Ahmet gibi büyük kişiler yazdıkları değerli eserlerle Türk diline canlılık kazandırdı. Bu kişilerin zenginleştirdiği kültür ve uygarlık geleneğinin içinde on beşinci yüzyılda Ali Şir Nevâyî gibi bir büyük kültür adamı yetişti.

9 Şubat 1441 yılında doğan Ali Şir Nevâyî’nin, binlerce yıllık Türk kültür tarihi göz önüne alındığında oldukça önemli bir yere sahip olduğu görülür. Klasik Çağatay edebiyatının en büyük şairi olan Ali Şir Nevâyî, yazdığı eserler dolayısıyla yaşadığı dönemin diline “Nevâyî Dili” denilmesini sağlayarak bir dile adını verdiren ilk şahsiyet olarak tarihe geçti.

Nevâyî, yazdığı hemen bütün eserlerin başlangıç bölümünde “Bu tür eserler Arap’ta ve Fars’ta çoktur, Türkler de bu konuları öğrensin diye ben Türkçe yazdım.” anlamına gelecek cümlelerle eserlerini hangi niyetle yazdığını açıklama gereği duyar. Onun bu düşüncesi, dilin bir millet için ne anlama geldiğini oldukça iyi bildiğini, yirminci yüzyılda dile yüklenen anlamı, onun on beşinci yüzyılda idrak ettiğini gösterir.

Nevâyî, Doğu Türkçesiyle yazdığı eserlerle Batı Türkçesini etkilemiş, eserleri Batı Türkçesine aktarılmaya, istinsahları yapılmaya, eserlerinin anlaşılması için sözlükler yazılmaya başlanmıştır. Batı Türkleri tarafından henüz hayattayken tanınan Nevâyî ile ilgili Türkiye’de pek çok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Türkiye kütüphanelerinde Nevâyî ile ilgili eserlerin ve bilimsel yayınların çokluğu, onun eserlerini anlayabilmek için yazılan sözlüklerin varlığı onun Türk dünyası için ne kadar değerli olduğunu ve değerinin de bilindiğini gösterir.

Bu çalışmada, Türkiye kütüphanelerinde yer alan Nevâyî eserleri ve bu eserlerle ilgili yapılmış bazı çalışmalar tanıtılarak söz konusu eserler ve bilimsel yayınlarla ilgili bilgi verilmeye çalışılacak.

Anahtar kelimeler: Ali Şir Nevâyî, Çağatay Edebiyatı, Çağatay Türkçesi, Nevâyî Çalışmaları.

Yazar hakkında: Vahit Türk – filologiya fanlari doktori, professor, İstanbul Kültür Üniversitesi.

Alıntı için: Türk, Vahit. 2019. “Türkiye’de Nevâyî araştırmaları”. *Oltin bitiglar* 1: 95—103.

Giriş

Bütün Türk kültür ve edebiyat tarihinin hiç kuşkusuz önde gelen büyük şahsiyeti Ali Şir Nevâyî, henüz sağlığında Batı Türklerince tanınmış ve en azından bir kısım eserleri, Akkoyunlu, Memluklu gibi Türk sarayları yanında İstanbul’a da ulaşmıştı. Bunu yaşadığı zamanda şiirlerine yapılan nazireler açık biçimde gösterir. Âgah Sırrı Levend’in Türkiye kütüphanelerindeki Nevâyî yazmaları ile ilgili yazdığı makaleye göre biri Topkapı, diğeri Süleymaniye kütüphanelerinde olmak üzere iki tam külliyyat, İstanbul Üniversite Kütüphanesi’nde dört divanın yer aldığı üç ayrı cilt, Konya Genel Kütüphanesi’nde dört divanın bulunduğu bir cilt, çeşitli kütüphanelerde on dokuz Garâibu’s-Sıgar nüshası, bir kütüphanede Nevâdirü’ş-Şebap, bir kütüphane ile bir kişi elinde iki Bedayi’ül-Vasat, iki ayrı kütüphanede Fevayidü’l-Kiber nüshaları vardır. Değişik kütüphanelerde Nevâyî divanlarından seçmelerle oluşturulmuş on beş cilt bulunmakta, iki ayrı kütüphanede de Farsça divanın nüshaları vardır. Çeşitli kütüphanelerde Hamse’deki mesnevilerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş dokuz adet yazma vardır. İstanbul Üniversite Kütüphanesi’nde Hamse’den seçmelerle oluşturulmuş iki nüsha bulunmaktadır. Çeşitli kütüphanelerde Hayretü’l-Ebrar’ın dört, Seb’a-i Seyyare’nin bir nüshası bulunmaktadır. İstanbul Üniversite Kütüphanesi’nde Mecmu’a-i Âsâr adlı mecmua içinde Çihil Hadis Tercümesi, Nesayimü’l-Mahabbe Fihristi, Nesayimü’l-Mahabbe, Hamsetü’l-Mütehayyirin, Hasan Erdeşir, Pehlevan Muhammed, Mecalisü’n-Nefayis ile Mahbûbu’l-Kulûb yer almaktadır. Yine değişik kütüphanelerde Çihil Hadis’in altı, Nazmü’l-Cevahir’in iki, Sıracu’l-Müslimin’in bir, Mecalisü’n-Nefayis’in 11, Mahbubu’l-Kulub’un dört, Hamsetü’l-Mütehayyirin’in bir, Vakfiyye’nin üç nüshası bulunmaktadır [Levend 1958]. Bu tespitlerin 1958 yılına ait olduğu, daha sonraki yıllarda başka nüshaların da ortaya çıkmış olabileceği düşünülmelidir.

Türkiye kütüphanelerindeki bu Nevâyî eserleri zenginliği bize Ali Şir Nevâyî’nin Türkiye aydınları tarafından çok sevildiğini,

çok ilgi gördüğünü, çok okunduğunu açık biçimde gösterir. Bu sevgi ve ilgi yalnız yazma eser çokluğuyla sınırlı kalmamış, aşağıda değinileceği gibi başka biçimlerde de ortaya çıkmıştır. Bu yazma sayılarından anlaşıldığı kadarıyla Nevâyî eserleri içinde en çok ilgiyi ilk divan görmüştür, daha sonra edebiyatımızın ilk şairler tezkiresi olan Mecalisü’n-Nefayis, Hamse külliyyatı, Mahbûbu’l-Kulûb ve Hayretü’l-Ebrar çok ilgi gören eserlerdir.

Mecalisü’n-Nefayis, oldukça erken bir zamanda Oğuz Türkçesine aktarılmıştır. Ne zaman ve kim tarafından aktarması yapıldığı tespit edilemeyen bu eser üzerinde 2012 yılında Mecalisü’n-Nefayis’in İki Nüshasının Karşılaştırılması adıyla Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Vahit Türk danışmanlığında Hanife Gezer tarafından bir yüksek lisans tezi hazırlandı. Oldukça erken bir zamanda Farsçaya çevrildiği bilinen bu eserin Süleymaniye Kütüphanesi’nde bulunan bu nüshasının, Doğu Türkçesinden Batı Türkçesine aktarmanın ilk örneklerinden olmak bakımından ayrı bir değeri vardır, ayrıca bu durum esere olan ilginin de bir göstergesidir [Gezer 2012].

Zuhal Kargı Ölmez tarafından üzerinde doktora tezi yapılan Mahbûbu’l-Kulûb çok ilgi gören eserlerden biri olarak karşımıza çıkar. 1873 yılında İstanbul’da Ahmet Vefik Paşa tarafından eski harflerle yayınlanan eser, 2016 yılında Vahit Türk tarafından Türkiye Türkçesine aktarılarak yayınlandı [Türk 2016].

Ali Şir Nevâyî’nin Osmanlı şairleri üzerindeki etkisi, Türkiye bilim adamlarının ilgisini çeken konulardan biri oldu. Büyük bilgin Fuat Köprülü Nevâyî’nin Osmanlı edebiyatı üzerindeki etkisiyle ilgili şu değerlendirmeyi yapar: *“XV. asrın son yarısından başlayarak Tanzimat’a kadar, bütün Osmanlı şairleri, edebi kültürlerini tamamlamak için, Çağatay lehçesini öğrenip Nevâyî’nin eserlerini okumuşlar, aynı lehçe ile ona nazireler yazmışlardır. Hindistan saraylarında ve İran Türkleri arasında olduğu gibi Anadolu ve Rumeli’de de Nevâyî’nin eserleri adeta ders olarak okunduğu cihetle, onun eserlerini iyice anlayabilmek için hususi lügat kitapları yazılmıştır.... Fuzuli, Nedim, Şeyh Galib gibi en büyük şairlerimizin üstad olarak tanıdıkları Nevâyî’yi, bundan sonra da Türk gençliğine bütün büyüklüğüyle tanıtmak, bizim için milli ve ilmi bir vazifedir.”* [Köprülü 1941]. Nevâyî’nin Osmanlı sahasındaki etkilerini örnekleriyle gösteren bir dizi çalışma Osman Fikri Sertkaya tarafından yapılmış ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı dergisinde 1970-76 yılları arasında *Osmanlı Şairlerinin Çağatayca Şiirleri* başlığıyla dört makale yayınlandı. Aynı konu Pınar Çelik

Önal'ın yüksek lisans tezinin de konusu oldu [Önal 2015]. Bu konuda doktora tezi hazırlayan Yusuf Çetindağ ayrıca Ali Şir Nevâî adıyla bir de kitap yayınlandı [Çetindağ 2010].

Batı Türkleri Nevâyî eserlerini okumakla kalmamış, bu eserlerin anlaşılabilmesi için bir de sözlük hazırlamıştır. Kim tarafından ve ne zaman hazırlandığı tam olarak bilinmeyen bu sözlüğün belli bir adı da yoktur, bu yüzden bu esere ilk sözünden dolayı Abuşka adı verilmiş ve bu sözlük, Besim Atalay tarafından 1970 yılında yayınlanmıştır [Atalay 1970]. Bu eser de diğer Nevâyî sözlükleri gibi, madde başı kelimenin anlamı verildikten sonra içinde bu madde başının da olduğu Nevâyî beyit ya da beyitleri verilerek hazırlanmış açıklamalı bir sözlüktür.

Bir başka sözlüğümüz de Şeyh Süleyman Efendi tarafından hazırlanmış olan Lügat-i Çağatayî ve Türkî-i Osmanî'dir [Şeyh Süleyman Efendi-i Buhari 1298]. Şeyh Süleyman Efendi, Türkiye'nin milli mücadelesini verdiği yıllarda İstanbul'dan Anadolu'ya insan ve teçizat aktarmada oldukça değerli hizmetler yapmış olan İstanbul Üsküdar'daki Özbekler Tekkesi'nin şeyhidir. Bu eser, bir Nevâyî sözlüğü değil Doğu Türkçesinden Batı Türkçesine genel bir sözlüktür, ancak Nevâyî çalışmalarında başvurulması zorunlu kaynak eserlerdendir.

1926 yılının 26 Şubat-6 Mart günleri arasında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de Türklük Bilimi araştırmaları tarihinde özel bir yeri olan ve daha sonra yapılacak pek çok kongreye örneklik eden bir toplantı yapıldı. Büyük türkolg V. Radlof ve Türk âleminin 20. yüzyıldaki en büyük aydını Gaspıralı İsmail Bey adına hemen bütün Türk halklarını temsil eden aydın ve bilim adamlarının katılmasıyla yapılan Bakü Türkoloji Kurultay'ında Türklerin ve Türkçenin pek çok meselesi görüşülmüş ve bu arada Ali Şir Nevâyî'nin doğumunun 500. yılı dolayısıyla anma toplantıları ve yayın faaliyetleri yapılması yönünde karar alınmış, ayrıca kongrenin sürdüğü sırada bu büyük şahsiyetle ilgili muhteşem bir anma gecesi düzenlenmiştir. Bu anma gecesi, toplantının 13. Oturumu sonunda yapılmış ve kongre katılımcıları toplu olarak bu geceye de katılmıştır. Kurultay'a Özbekistan'dan altı delegenin katıldığı kayıtlıdır. Nerimanoğlu'nun eserin başına yazdığı değerlendirme yazısından öğrendiğimize göre bu kurultayda Ali Şir Nevâyî'nin 500. yıl jübilesini yapmak üzere on kişilik bir komisyon oluşturulmuştur [Kamil, Mustafa 2008].

Bakü Türkoloji Kongresi'nde alınan karar Türkiye'de unutulmamış ve Türk medeniyetinin büyük bilgesi için doğumunun beş yüzüncü yılında çeşitli etkinlikler, radyo programları yapılmış,

eserler yayınlanmıştır. Fuat Köprülü’nün yukarıda zikredilen Ali Şir Nevâî adlı eseri, büyük şair ile ilgili genel bir değerlendirme, onun Türk dünyasındaki şöhreti ve eserleri hakkında kısa bilgiler içerir. Köprülü eserinin giriş kısmında düşüncelerini şöyle açıklar: *“O, yalnızca Orta Asya Türkleri’nin yani Çağatay edebiyatının büyük şairi olmakla kalmamış, eserlerini yüzlerce yıldan beri Türk dünyasının her tarafında, Anadolu ve Rumeli’de, Azerbaycan’da, İran’da, Irak’ta, Kırım’da, Volga boylarında, Türkmenler arasında, hatta Hindistan’daki Türk saraylarında okutmuştur.... Dört yüz yıldan beri Türk şubeleri arasında yetişen yüzlerce şaire rast geliriz ki, Nevâî’nin kuvvetli tesiri altında kalmışlar, ondan ilham almışlar, ona yığın yığın nazireler yazmışlardır.”* [Köprülü 1941].

Leiden’de yayınlanan İslam Ansiklopedisi’nde Ali Şir Nevayî maddesi yoktur. Fuat Köprülü bu durumu şöyle değerlendirir: *“İslam Ansiklopedisi’nde bu büyük Türk şairinden bahsedilmediğini hayretle ilave edelim.”* [Barthold 1940, 219]. Aynı ansiklopedinin Türkçe yayınında Zeki Velidi Togan tarafından yazılan Ali Şir Nevâyî maddesi, oldukça değerli bir başvuru makalesidir.

Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti adlı kuruluş 1962 yılında Ali Şir Nevâî adlı bir eser yayınladı. Bu eserde Ali Nihat Tarlan, Z. Fahri Fındıkoğlu, İbrahim Kafesoğlu, Faruk K. Timurtaş, İsa Yusuf Alptekin, Muhammed M. Akkuşoğlu gibi önemli bilim ve devlet adamlarının yazıları yer alır. Bu küçük eserin ilk sayfasında şu ithaf cümlesi vardır: *“Ulu Türkistan, İdil-Ural, Kırım, Kuzey Kafkasya, Azerbaycan, Anadolu gibi Müslüman Türk ülkelerinde ilim, fen, sanat, din, tasavvuf ve felsefe sahalarında yetişmiş olan mümtaz ve cihanşümül Müslüman Türk büyüklerimizin mukaddes ruhlarına ithaf ederiz.”* Klasik Türk edebiyatının büyük âlimi Ali Nihat Tarlan’ın aslında bir radyo konuşması olan ve bu kitapçığa alınan yazısının son cümleleri ise şöyledir: *“Aziz dostlarım, Türkün şarkı, garbı, şimali ve cenubu yoktur. Türk bir bütündür. Onun bir yıldızı nerede doğarsa gözlerimiz oraya çevrilir. Nevâî ise yıldızlar içinde bir kutup yıldızıdır. Daima parlak, daima insanlığa yol gösterecek bir yıldız. Asil ve kabiliyetli ırkımızın bu müstesna dehasıyla daima övüneceğiz. Ve bir daha can ve gönülden tekrar edeceğiz. Ne mutlu Türküm diyene!”* [Tarlan 1962].

Nevâyî ile ilgili bir çalışma da Dr. Tahir Şakir tarafından yapılmış ve 1939 yılında Berlin’de Yaş Türkistan Neşriyatı içinde Arap harfli olarak yayınlanmıştır. Bu çalışmayı her ne kadar Türkiye dışında yapılmış olsa da hatırlanması gerekli bir eser olduğu için bu bildiriye alma gereği duyduk [Dr. Tahir Şakir 1939]. Bu eserin devrin Doğu Türkçesi ile yazılmış olduğunu da belirtmeliyiz.

Ali Şir Nevâyî'nin doğumunun 560., ölümünün 500. yılı dolayısıyla Türk Dil Kurumu Ankara'da bir toplantı yapmış ve bu toplantıya Nevâyî'yi ve eserlerini çeşitli yönleriyle değerlendiren on beş bildiri sunulmuştur. Merhum Süyüma Ganiyeva'nın da katıldığı bu bilgi şöleninin bildirileri 2004 yılında basıldı [Ali Şir Nevayî'nin 560... 2004].

Türkiye'de Ali Şir Nevâyî ile ilgili en değerli çalışma Âgah Sırrı Levend tarafından yapıldı. Türk Dil Kurumu'nun dört cilt halinde yayınladığı bu eserin 1965 tarihini taşıyan ilk cildi Nevâyî'nin hayatı, sanatı ve kişiliğine, 1966'da yayınlanan ikinci cildi divanlarına, 1967'de yayınlanan üçüncü cildi Hamse'ye, 1968 tarihli son cilt ise divanları ve Hamse dışındaki eserlerine ayrılmıştır [Levend 1965, 66, 67, 68]. Bu yayında Nevâyî'nin bütün eserleri tanıtılmış ve eserlerden örnek metinler verilmiştir. Levend'in bu önemli eser dışında da Nevâyî ile ilgili çeşitli dergilerde pek çok makalesi yayınlanmıştır.

Ali Şir Nevâyî ile ilgili Azerbaycan halk anlatılarını doktora tezi olarak hazırlayan Selma Ergin Sol, Özbek ve Türkmen anlatılarını da bir kitap olarak yayınladı [Sol 2014].

Türkiye'deki Ali Şir Nevâyî çalışmalarında Kemal Eraslan önemli bir yere sahiptir. Eraslan doktora tezi olarak hazırladığı Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimü'l-Fütüvve'yi 1979 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını olarak bastırmış, bu eser daha sonra Türk Dil Kurumu tarafından tekrar yayınlanmıştır. Kemal Eraslan Hâlât-ı Seyyid Hasan Erdeşir ve Hâlât-ı Pehlevan Muhammed adlı eserleri iki ayrı makale olarak Türkiyat Mecmuası'nda yayınladı. Kemal Eraslan ayrıca Mîzânü'l-Evzân'ı 1993 yılında, Mecâlisü'n-Nefâyis'i ise Türk Dil Kurumu yayınları arasında 2001 yılında çıkardı.

Macar türkolog Janos Eckmann'ın önemli eseri Chagatay Manuel, Günay Karaağaç'ın çevirisi olarak Çağatayca El Kitabı adıyla önce İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, daha sonra da Türk Dil Kurumu yayını olarak basıldı ve Türkiye üniversitelerinde ders kitabı olarak okutulmaktadır. Janos Eckmann'ın konuyla ilgili pek çok makalesi de Türkiye'de çeşitli dergilerde yayınlandı. Bu büyük bilginin konuyla ilgili makaleleri Osman Fikri Sertkaya tarafından bir araya getirilip yayınlandı [Eckmann 1996].

Ali Şir Nevâyî'nin eserlerinin hemen tamamı üzerinde Türkiye'de yüksek lisans ve doktora tezleri yapıldı ve çoğu da yayınlandı. Bu çalışmaları da isim olarak sıralamak isteriz:

Hayretü'l-Ebrâr ile ilgili ilk çalışma 1961 yılında Hindistanlı Muhammed Sabir tarafından İstanbul Üniversitesi Edebiyat

Fakültesi’nde doktora tezi olarak yapıldı, bu tez Tanju Oral Seyhan tarafından yayına hazırlanıp 2016 yılında İstanbul’da yayınlandı. Eserin sözlüğü ve dizini Tanju Oral Seyhan tarafından hazırlanıp yine 2016 yılında yayınlandı. Aynı eser, Vahit Türk ve Şaban Doğan tarafından metin ve Türkiye Türkçesine aktarma olarak hazırlanıp Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları arasında 2015 yılında çıkarıldı.

Hatice Tören tarafından doktora tezi olarak hazırlanan Sedd-i İskenderî Türk Dil Kurumu yayınları arasında 2001 yılında çıktı. Güzin Tural’ın 1993’te doktora tezi olarak hazırladığı Seb’a-i Seyyâre, daha sonra Türk Dil Kurumu yayınları arasında basıldı. Ferhad ü Şirin mesnevisi Gönül Alpay tarafından doktora tezi olarak hazırlandı ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını olarak basıldı. Ülkü Çelik’in doktora tezi olarak çalıştığı Leylî vü Mecnun da Türk Dil Kurumu yayını olarak çıkarıldı.

Günay Kut’un doktora tezi Garâi’bu’s-Sıgar 2003’te, Metin Karaörs’ün doktora tezi Nevâdirü’s-Şebab 2006’da, Kaya Türkey’in doktora tezi Bedâiyü’l-Vasat 2002’de, Önal Kaya’nın doktora tezi Fevâйдü’l-Kiber ise 1996 yılında Türk Dil Kurumu yayınları arasında basıldı. Mustafa Canpolat tarafından hazırlanan Lisânu’t-Tayr’ın yayın tarihi ise 1995’tir ve bu eseri de TDK yayınlamıştır.

Tarih-i Enbiya ve Hükema, Tarih-i Mülûk-ı Acem ve Münşeât’ı doktora tezi olarak çalışan Ayşehan Deniz Abik bu çalışmayı yayınlamamış, ancak aynı bilgin 2006 yılında Hamsetü’l-Mütehayyirin’i Seçkin yayınları arasında çıkarmıştır.

Vahit Türk Vakfiye’yi 2015’te, Münacat-Çihil Hadis (Kırk Hadis)-Nazmü’l-Cevâhir ve Sırâcu’l-Müslimîn’i tek cilt olarak 2017’de, Tarih-i Enbiya ve Hükema’yı 2018’de, Tarih-i Mülûk-ı Acem’i 2019 yılında Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları arasında çıkarmış, ayrıca Münşeât’ı da yayına hazırlamaktadır.

Bu bilimlik çalışmalar dışında Özbekistan’ın büyük romancısı Aybek’in Nevâyî romanı da Ahsen Batur tercümesiyle Türkiye’de Ötüken Neşriyat tarafından yayınlandı ve bu önemli eserin ikinci tercümesi, Türkiye’deki önde gelen Özbek Edebiyatı araştırmacılarından Şuayip Karakaş tarafından yapıldı ve 2019 yılında yayınlandı.

Türkiye’de Ali Şir Nevâyî ile ilgili yukarıda belirtilenler dışında da pek çok çalışma ve yayın yapılmıştır, ancak bir bildiri içinde bütün yayınları sıralamak sınırları zorlamak olacağından bu kadarla yetinildi.

Kaynakça

- Ali Şir Nevayî'nin 560. Doğum, 500. Ölüm Yılı Dönümlerini Anma Toplantısı Bildirileri* 24-25 Eylül 2001. 2004. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Atalay, Besim. 1970. *Abuşka Lügati ve Çağatay Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Barthold, W., Köprülü, Fuat. 1940. *İslam Medeniyeti Tarihi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. 5. Baskı.
- Çetindağ, Yusuf. 2010. *Ali Şir Nevaî*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Dr. Tahir, Şakir. 1939. *Türkistan Türk Milli Mefkuresi ve Ali Şir Nevaî*. Berlin: Yaş Türkistan Neşriyatı.
- Gezer, Hanife. 2012. *Mecalisü'n-Nefayis'in İki Nüshasının Karşılaştırılması*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Kamil Veli Nerimanoğlu, Mustafa Öner. 2008. *1926 Bakü Türkoloji Kurultayı Tutanaklar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Köprülü, M. Fuad. 1941. *Ali Şir Nevai*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Levend, Agah Sırrı. 1958. *Türkiye Kitaplıklarındaki Nevai Yazmaları*. Ankara: Levend, Agah Sırrı. 1965. *Ali Şir Nevayî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Önal, Pınar Çelik. 2015. *Nevai'nin Osmanlı Edebiyatı Üzerine Etkisi ve Bu Etkiye Bir Örnek Olarak Ferhad u Şirin Mesnevisi*. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Sol, Selma. 2014. *Ali Şir Nevayî'ye Bağlı Olarak Anlatılan Rivayetler*. Edirne: Parafiks Yayınevi.
- Şeyh Süleyman Efendi-i Buhari. 1298. *Lügat-ı Çağatayî ve Türki-i Osmani*. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Tarlan, A. Nihat ve diğerleri. 1962. *Ali Şir Nevai Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Neşriyatı Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Türk Dil Kurumu Yay.
- Türk, Vahit. 2016. *Ali Şir Nevayî, Mahbubu'l-Kulub*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

V. Turk

(Istanbul, Turkey)

The Scientific Researches Made in Turkey on the Works of Alisher Navoi

Abstract

Having a long history and great accumulation, the Turks naturally raised many cultural men, poets, writers and scholars. The Turkish language,

which we have seen as a written language since the eighth century, has been processed and developed with the pen of hundreds of artists, and has created a strong tradition and constantly trained new artists in different geographies. The religious change that followed the Köktürk and Uyghur periods gave a new excitement to the society and great people such as Balasagunlu Yusuf, Kaşgarlı Mahmut, Yüklekli Ahmet and Hoca Ahmet Yesevi brought vitality to the Turkish language with their valuable works. In the fifteenth century, a great man of culture such as Ali Şir Nevâyî was raised in the tradition of culture and civilization enriched by these people.

Born on February 9, 1441, Ali Şir Nevâyî has an important place in the history of thousands of years of Turkish culture. Being as the greatest poet of classical Chagatai literature and due to the works he wrote, Ali Şir Nevayi went down in history as the first person to give his name to a language by calling the language of his time as “Nevâyî Language”.

At the beginning of almost all the works he wrote, Nevâyî needs to explain why he wrote in Turkish language by writing; “Such works are many in Arabic and Persian, but I wrote in Turkish so that the Turks would learn these subjects”. His thought shows that he knew quite well what language meant to a nation and how he grasped the meaning of the language imposed to the language in the twentieth century back in the fifteenth century.

Nevâyî influenced Western Turkish with the works he wrote in Eastern Turkish, his works were transferred to Western Turkish, their constructions were made and dictionaries were started to be written in order to understand his works. Known by the Western Turks since Nevayi was alive, several studies have been done and still continue to be done in Turkey. The abundance of scientific publications, the related works and presence of written dictionaries in order to understand Nevayi’s works in Turkish libraries show how much Nevayi is important and how much of his value known by the Turks.

In this study, Nevayi’s works in Turkish libraries and scientific studies about them will be introduced and aforementioned scientific studies and scientific publications will be explained.

Key words: *Ali Şir Nevâyî, Chagatai literature, Chagatai Turkish, Nevâyî Studies*

About the author: *Vahit Turk* - Doctor of Philology, Professor, Istanbul Culture University.

Recommended citation: Turk, Vahit. 2019. “The Scientific Researches made in Turkey on the Works of Alisher Navo’i”. *Golden scripts* 1: 95—103.